

i przy analizie których dopuszczalne są różne stanowiska, Kartagińczyk jednoznacznie idzie w kierunku montanistycznego rygoryzmu moralnego, stawiając coraz wyższe wymagania wspólnocie chrześcijan.

Treść pracy:

I. Twórczość Tertuliana na tle epoki. 1. Dzieła Tertuliana. 1.1.1. Pisma przedmontanistyczne. 1.1.2. Pisma okresu przejściowego. 1.1.3. Pisma montanistyczne. 1.2. Rozwój teologii małżeństwa (do początku III wieku). **II. Formy małżeństwa.** 2.1. Monogamia. 2.2. Powtórne małżeństwo. 2.3. Małżeństwo z poganinem. **III. Wykroczenia przeciw małżeństwu.** 3.1. Cudzołóstwo. 3.2. Inne wykroczenia natury seksualnej. 3.2.1. Kazirodstwo. 3.2.2. Związki przeciwne naturze i transwestytyzm. 3.3. Niewłaściwy strój kobiet. 3.4. Rozwód. 3.5. Aborcja i dzieciobójstwo. **IV. Inne stany związane z małżeństwem.** 4.1. Dziewictwo. 4.2. Wdowieństwo.

Aneta Anna Bartnik

Ks. MARCIN SOBIECH, *Rzeczywistość wiary w traktacie „De fide” i epistolografii św. Ambrożego*. Promotor: ks. prof. dr hab. Jerzy Pałucki. Recenzenci: prof. dr hab. Jerzy Wojtczak-Szyszkowski (UW), ks. dr hab. Tadeusz Kołosowski, prof. UKSW

Benedykt XVI w liście apostołskim *Porta fidei* napisał wyjątkowy tekst, który można nazwać hymnem na cześć wiary: „Ze względu na wiarę apostołowie zostawili wszystko, aby pójść za Nauczycielem (por. Mt 10, 28). [...] Ze względu na wiarę uczniowie utworzyli pierwszą wspólnotę zgromadzoną wokół nauki Apostołów, na modlitwie, w Eucharystii, [...]. Z powodu wiary męczennicy oddali swe życie, by zaświadczyć o prawdzie Ewangelii [...]. Ze względu na wiarę kobiety i mężczyźni poświęcili swoje życie Chrystusowi, pozostawiając wszystko, aby żyć w prostocie ewangelicznego posłuszeństwa, ubóstwa i czystości [...]. Ze względu na wiarę na przestrzeni wieków mężczyźni i kobiety każdego wieku, których imię jest zapisane w Księdze Życia (por. Ap 7, 9, 13, 8), wyznali piękno pójścia za Panem Jezusem, tam gdzie

byli wzywani [...]. Ze względu na wiarę żyjemy także i my: przez żywe rozpoznawanie Pana Jezusa obecnego w naszym życiu i w historii”¹.

Nauczanie św. Ambrożego ma dziś mocny oddźwięk w nauczaniu Kościoła, ale również może mieć zastosowanie w życiu zwykłych chrześcijan, którzy borykają się na co dzień z trudnościami przeżywania swojej relacji z Bogiem.

Na początku dysertacji ukazałem że, człowiek to, czym posługuje się na co dzień do zwykłego funkcjonowania, jak na przykład pisanie listu, może również wykorzystać do głoszenia ewangelii. Czynili tak apostołowie, ich następcy, apologety i biskupi, tak samo uczynił św. Ambroży, wykorzystując formę listu do działalności duszpasterskiej, w której upominał, karmił i dawał dobre rady. Wyjątkowym tekstem jest traktat *De fide*, który jest wyznaniem wiary św. Ambrożego i wykładem ortodoksyjnej nauki zdefiniowanej na Soborze w Nicei. Kwestie dotyczące spraw wiary przed Ambrożym podejmowali niemalże wszyscy autorzy pierwszych wieków chrześcijaństwa. W swojej pracy pokrótce zwróciłem uwagę na nauczanie Klemensa Aleksandryjskiego, Orygenesesa, św. Hilarego z Poitiers, św. Cyryla Jerozolimskiego oraz św. Bazylego Wielkiego, których pisma bezspornie znał św. Ambroży.

Wiara jest istotnym elementem życia, co potwierdzają ci, którzy doświadczyli Boga i Jego dzieł w swoim życiu. Mediolańczyk zwraca uwagę, że wiara jest łaską, którą otrzymują wierzący. Taką łaskę otrzymał Abraham, który jest często nazywany ojcem wiary we wszystkich trzech wielkich religiach mono-teistycznych. Odkrycie wiary jest tym, co zobowiązuje do przekazywania jej innym. Ambroży podaje konkretne cechy wiary. Są nimi: szczerłość i autentyczność, ortodoksyjność, stałość, roztropność, pokora, waleczność. Dlatego też, jak pisze Mediolańczyk, jedynym i autentycznym źródłem wiary jest Bóg, który pozwala poznać się człowiekowi na kartach Starego i Nowego Testamentu – księdze ofiarowanej przez Niego samego. Nasz autor wielokrotnie podkreśla, że Bóg działa poprzez całą historię ludzkości i w życiu każdego człowieka. Chrześcijanin przykład wiary może czerpać ze wzoru świętych, którzy przelali swoją krew w obronie Prawdy, a potwierdzeniem są cuda, które czynią po śmierci. Innym źródłem z którego człowiek może czerpać przykłady dla swojego życia, jak naucza św. Ambroży, są Apostołowie, a także biskupi, którzy zostali ustanowieni dla umacniania wiary powierzonej sobie owczarni.

Św. Ambroży zwraca uwagę, że człowiek nieustannie powinien szukać wiary, nie może stać w miejscu. Dlatego też ten, kto stawia pytania o wiarę

---

¹ BENEDYKT XVI, *Porta fidei* 13.

i prawdy w niej zawarte, zdaniem Mediolańczyka pogłębia ją i pielęgnuje. Człowiek może odnaleźć wiarę na drodze moralności i mistyki. Troska o wiarę to ciągła walka z wszelkimi przeciwnościami, które dotyczą duszy człowieka. Autor nasz przypomina, że Bóg nie zostawia człowieka w tej walce samego, ale daje mu pomoc przede wszystkim w postaci Pisma Świętego. Chrześcijanin, żeby wytrwać w wierze, musi być w ciągłej łączności z Bogiem i nie ma różnicy, czy poznanie i doświadczenie Boga nastąpiło w młodości czy w wieku dojrzałym, choć młodzi są bardziej narażeni na niebezpieczeństwa jej utraty bądź co najmniej osłabienia. Dzięki zjednoczeniu z Bogiem może osiągnąć wyżyny świętości, jednak powinien uważać na to wszystko, co zagraża wierze.

Bóg nie pozostawia człowieka z jego wiarą, ale ciągle jest przy nim obecny. Daje człowiekowi konkretne środki, które wspomagają jego wiarę. Dla św. Ambrożego to przede wszystkim sakramenty oraz Kościół i jego ludzie. Świadkowie wiary pokazują swoim życiem, jak chrześcijanie powinni postępować, aby osiągnąć zbawienie. Wśród tych autorytetów wiary Mediolańczyk ukazuje w sposób szczególny Maryję, Matkę Jezusa, która uwierzyła Bogu od samego początku i przez całe życie nigdy nie zwątpiła nawet w najtrudniejszych momentach, poczynając od zwiastowania aż do śmierci swojego Syna na krzyżu. Innymi wzorami, z których można czerpać przykład, są Apostołowie i męczennicy, którzy nie bali się nawet śmierci i nie utracili wiary. Św. Ambroży przypomina, że żyjący biskupi czy też prezbiterzy również są ustanowieni po to, aby utwierdzać wiernych. To umacnianie odbywa się poprzez sobory i zwyczajne nauczanie pasterzy. Ostatnim środkiem, który wspomaga wiarę, jest według Mediolańczyka jej wyznawanie poprzez takie formy, jak: wspólna modlitwa, śpiew, modlitwa prywatna.

Wiara w życiu człowieka jest pięknym Bożym darem, któremu ciągle zagrażają różnego rodzaju niebezpieczeństwa. Jak naucza św. Ambroży, pierwszym z nich jest grzech. Ostrzega przed wszystkimi kontaktami ze światem pogańskim, a szczególnie uwrażliwia na niebezpieczeństwo, jakie może pojawić się w momencie zawarcia małżeństwa z poganinem. Kolejne zagrożenie dla wiary Mediolańczyk widzi w herezji, która dzieli Kościół. Największe jednak, jego zdaniem, pojawia się ze strony biskupów, którzy przestali być wierni Kościołowi i jego nauczaniu. Takiemu zagrożeniu poddani są przede wszystkim ludzie słabej wiary. Nakazuje jednak zawsze wielką rozwagę, aby żaden człowiek nie został niesłusznie oskarżony, a tym bardziej skazany na jakąkolwiek karę.

Wiara ma ogromny wpływ na życie codzienne człowieka. Jest tym, dzięki czemu uzyskuje on mądrość oraz ma konkretny cel w swoim życiu – zbawienie. Każdy, kto otrzymał mandat zaufania od społeczeństwa, dzierży jakąkolwiek władzę dzięki wierze, wie, jak postępować i w każdej swojej decyzji jest rozważny i sprawiedliwy.

Należy zaznaczyć, że wiara w życiu chrześcijanina jest jednym z najistotniejszych elementów. Wśród cnót teologalnych jej rola jest nadrzędna i jest motorem, który pomaga w ich zdobywaniu. W nauczaniu św. Ambrożego wyraźnie widać, jak wszystkie trzy cnoty wzajemnie się przenikają i jednocześnie uzupełniają w poznaniu Boga. Mediolańczyk szczególną uwagę zwraca na relację wiary i miłości. Dla niego wiara jest tym, co usposabia człowieka do miłości. Ta relacja jest zamienna: kto wierzy – kocha, kto miłuje, ten wierzy. Dzięki miłości człowiek wierzy bardziej i dzięki niej nie popełnia grzechów.

Bóg błogosławi człowiekowi wierzącemu, jeśli autentycznie wyznaje swoją wiarę, udziela łaski doświadczenia jej owoców zarówno w życiu duchowym, jak i doczesnym. Dzięki wierze człowiek jednoczy się z Bogiem. Św. Ambroży pisze o bliskiej, wręcz intymnej bliskości. Określa również wiarę jako pokarm dla duszy, dzięki któremu człowiek poprzez trzy stopnie może doświadczyć Boga: zbliżyć się do Chrystusa, upodobnić się do Niego i poznać Go. Daje możliwość poznania osobowego, żywego Chrystusa. Dzięki niej człowiek otrzymuje wieczne dziedzictwo i bramy raju stoją przed nim otworem, aby ostatecznie otrzymać życie wieczne. Ta droga niekoniecznie musi być łatwa i przyjemna, Bóg może czasami człowieka doświadczyć cierpieniem i chorobą aby ten doszedł do Niego.

Wiara daje również prawdziwą wolność i dzięki temu wszystkie Boże nakazy są łatwe do przyjęcia. Wiara pozwala chrześcijaninowi rozpoznać największego wroga człowieka – szatana oraz wszelkie jego podstępny wymierzone w istotę ludzką w celu jej zniszczenia. Daje jednak ona moc pokonania złego ducha, dodaje siły. Jeśli człowiek zaufa, to z Bożą pomocą jest zdolny uczynić wiele. Wiara współczesnych jest identyczna z wiarą poprzedników na drodze do Bożego królestwa.

Wiara ma moc jednoczenia ludzi. Kiedy wspólnie jest wyznawana, to wtedy wierzący odczuwają poczucie jedności, która daje ogromną siłę. Wiara jest tym, co nadaje sens życiu. Konkretnymi jej darami są przede wszystkim mądrość i roztropność. Dla Mediolańczyka wiara jest ściśle złączona z rozumem, ponieważ ta spójność pomaga w codziennym podejmowaniu decyzji – tych małych i tych wielkich.

Dzięki wierze lokalne Kościoły, choć są od siebie oddalone czasami o tysiące kilometrów, tworzą jedną wspólnotę wierzących w tego samego Boga. Gwarantem tej jedności jest synod. Św. Ambroży przypomina, że bez wiary w życiu politycznym i społecznym można zbłądzić i wyrządzić innym ludziom wiele zła. Wyraźnie poucza, że tych dwóch rzeczywistości nie można od siebie oddzielać. Wiara pozwala kształtować człowiekowi jego sumienie, co w konsekwencji również przynosi pozytywne owoce duchowe i materialne.

Według Mediolańczyka wielu ludzi bogatych wszelkie swoje dobra ziemskie zawdzięcza wierze w Boga. Wszelkie Boże błogosławieństwo w bogatych zbiorach, plonach to dzięki zaufaniu Panu Bogu. Podobnie jest w prowadzonych wojnach przeciwko wrogowi, jeśli dowódca wierzy, to dzięki jego ufności armia jest zdolna pokonać nawet najliczniejszego przeciwnika. Św. Ambroży przypomina tu też o możliwości pokonania największego wroga człowieka.

Kolejną ważną rzeczą jest przeżywanie świąt opartych na autentycznej wierze w to, co one wyrażają. Jeżeli chrześcijanin tak nie czyni, to, jak poucza Mediolańczyk, liturgia staje się tylko nic nie znaczącą czynnością, taką samą jak rytuały pogańskie.

Nauczanie Ambrożego zachęca człowieka do kroczenia drogami wiary, szukania jej i pogłębiania, czerpania z Pisma Świętego i nauczania Kościoła. Mediolańczyk pokazuje, że wiara jest czymś żywym, o co należy się troszczyć.

Prezentowana praca nie wyczerpuje problematyki rzeczywistości wiary w nauczaniu św. Ambrożego. Jest ona punktem wyjścia do dalszych badań oraz rozpowszechniania nauczania św. Ambrożego. Odniesienie do tej tradycji może stać się pomocą dla tych, którzy poszukają wiary, pragną ją utwierdzić bądź troszczą się o wiarę innych.

Treść pracy:

I. Historia epistolografii i pojęcia wiary. 1. Rozwój epistolografii w starożytności (do czasów św. Ambrożego). 2. Epistolografia św. Ambrożego. 3. Pojęcie wiary przed św. Ambrożym u wybranych autorów. **II. Pojęcie wiary.** 1. Istota wiary. 2. Cechy wiary. 3. Źródła wiary. **III. Rozwój wiary.** 1. Troska o wiarę. 2. Środki wspomagające wiarę. 3. Zagrożenia dla wiary. **IV. Wiara w życiu chrześcijanina.** 1. Wiara a inne cnoty. 2. Owoce wiary. 2.1. Wpływ wiary na życie duchowe. 2.2. Wpływ wiary na życie codzienne.

Ks. Marcin Sobiech